

स्वामी मुक्तानंदांच्या वचनांवर ध्यान

ईस्टर पर्वाप्रीत्यर्थ सिद्धयोग सत्संग

ईशा सरदेसाई यांच्याद्वारे लिखित

परिचय

सिद्धयोग मार्गावर, आपण हे शिकतो आणि आपला अनुभव असा आहे—की, श्रीगुरूंच्या शिकवणी या जात, धर्म, राष्ट्रीयत्व आणि सांस्कृतिक पार्श्वभूमी यांसारख्या भेदांच्या पलीकडे असतात. आपल्या श्रीगुरू, गुरुमाई चिद्विलासानंद अगदी अलीकडेच म्हणजे या वर्षी झालेल्या महाशिवरात्रीच्या सत्संगात याविषयी बोलल्या होत्या. आणि हा तो सिद्धान्तदेखील आहे, ज्याविषयी श्रीगुरुमाईचे श्रीगुरू, बाबा मुक्तानंद अनेकदा सत्संगांमध्ये शिकवत असत.

दरवर्षी ईस्टरला, मला या सत्याची पुन्हा आठवण होते. मी काही ईस्टरचे पर्व साजरे करत लहानाची मोठी झाले नाही [निदान पारंपरिक आणि धार्मिक दृष्टिकोणातून तरी नाही], परंतु ईस्टरविषयी श्रीगुरुमाईनी प्रदान केलेल्या शिकवणींमुळे आणि हे पर्व ज्याचे प्रतीक आहे, त्याला जे सन्माननीय स्थान त्यांनी दिले आहे, त्यामुळे मला या पर्वाविषयी एक विशेष आत्मीयता जाणवते. जसे की श्रीगुरुमाई शिकवतात, ईस्टर हा जागृतीचा आणि पुनर्जागृतीचा समय आहे. हा समय आहे, जीवनाच्या मूल्याचे स्मरण करण्याचा.

ईस्टरच्या पर्वाप्रीत्यर्थ ४ एप्रिल, २०२६ रोजी श्रीगुरुमाईसमवेत झालेल्या सत्संगात स्पष्टपणे हे मुख्य विषय होते. 'वसंत के उमंगोत्साह को अपने श्वास में भर लो' हे शीर्षक असलेल्या या सत्संगाचे थेट व्हिडिओ प्रसारण श्री मुक्तानंद आश्रमातील भगवान नित्यानंद मंदिरातून करण्यात आले होते. या सत्संगाचे आयोजन सिद्धयोग वैश्विक हॉलमध्ये झाले, ज्याला श्रीगुरुमाईनी म्हटले आहे, 'झगमगते नीलाकाश.'

सत्संगामध्ये, आपण भगवान शिवाचे आवाहन केले—जे आदिगुरू आहेत, साक्षात परमात्मा आहेत, जे या प्रकट जगाच्या सर्व कार्यकलापाचे व यामध्ये उत्पन्न होणाऱ्या नानाविध परिवर्तनांचे संचालन करतात. भगवान शिवाच्या आश्रयानेच जीवनाचा आरंभ व अंत होतो आणि त्याचा पुन्हा आरंभ होतो.

आपण भगवान शिवाच्या डमरूचा ऊर्जस्वी नाद ऐकला, जो आदिनाद ॐ ने स्पंदित आहे; आणि आपण संगीतमंडलीने गायलेले उल्हासपूर्ण स्तोत्र 'शिव शिव शिव' ऐकले. आपण राजसी दरबारी रागात 'जय जय शिव शंभो' हे नामसंकीर्तन केले व त्यानंतर आपण श्रीगुरुंची आरती केली. आपण संस्कृत भाषेचे व दक्षिण आशियायी धर्माचे विद्वान असलेल्या श्री. बेन विल्यम्स यांचे व्याख्यानदेखील ऐकले, ज्यांनी काशी येथून आपल्याशी संवाद साधला [काशी या स्थानाला वाराणशी किंवा बनारस असेही म्हटले जाते]. उत्तर भारतातील हे शहर भारतीय संस्कृतीमध्ये आणि शास्त्रग्रंथांमध्ये भगवान शिवाचे धाम म्हणून प्रसिद्ध आहे.

श्रीगुरुमाईच्या निर्देशानुसार, श्री. बेन यांनी बाबा मुक्तानंदांची आध्यात्मिक आत्मकथा, 'चित्शक्ती विलास'मधील एक उतारा वाचला जो श्रीगुरुमाईनी निवडला होता. श्री. बेन यांनी मला नंतर सांगितले की, 'चित्शक्ती विलास'मधील हा त्यांचा *आवडता* उतारा आहे. हा एक असा उतारा आहे, जो किशोरवयात पहिल्यांदा त्यांच्या वाचनात आला होता आणि तेव्हापासून त्यांनी या उताऱ्यावर सखोलतेने चिंतनमनन केले आहे तसेच गेली अनेक वर्षे त्यांनी या उताऱ्यातील गोष्टीविषयी अनेक सिद्धयोग्यांशी व मित्रमंडळींशी चर्चादेखील केली आहे. म्हणून श्रीगुरुमाईनी जेव्हा त्यांना हा उतारा वाचण्यास सांगितले, तेव्हा जुळून आलेल्या त्या योगायोगाने ते आश्चर्यचकित झाले.

इतकेच नव्हे तर, श्री. बेन यांनी मला सांगितले की, गेली दोन वर्षे ते बाबांच्या शब्दांचे विस्तृतपणे, गहन अध्ययन करत आहेत. दररोज सकाळी नामसंकीर्तन व ध्यान करण्याआधी, बाबांच्या पुस्तकांमधील उतारे वाचण्याचा त्यांचा नियमित अभ्यास आहे. श्री. बेन यांनी सांगितले, "आजपर्यंत मला जी-जी सेवाकार्ये करण्याचे सौभाग्य लाभले आहे, त्यांपैकी हे सर्वात सुंदर आणि समयोचित सेवा-आमंत्रण होते म्हणजे बाबांची वचने वाचणे, अलीकडेच मी बाबांच्या वचनांशी एक पूर्णतः नवीन नाते जोडतो आहे आणि नंतर मला आढळून आले की, मला सेवेच्या रूपात जो उतारा वाचायचा होता, तो तर तोच उतारा आहे जो मला अत्यंत प्रिय आहे."

या उताऱ्यात, बाबा एका महापुरुषाच्या बाबतीत घडलेल्या प्रसंगाविषयी सांगतात, ज्यांचा अंतकाल निकट आला होता. त्या महापुरुषाला माहित होते की, या पृथ्वीवरील त्यांचा जीवनकाळ लवकरच संपणार आहे, म्हणून त्यांनी त्या सर्वांचे आवर्जून आभार मानले, ज्यांनी आयुष्यभर त्यांना साथ दिली होती. शेवटी, त्यांनी स्वतःच्या शरीराला धन्यवाद दिले. त्या महापुरुषाने ज्या प्रकारे स्वतःच्या शरीराला संबोधून त्याप्रति कृतज्ञता व्यक्त केली, त्याविषयीची सविस्तर माहिती बाबा देतात आणि मग बाबा सारांशाने ती मुख्य शिकवण आपल्याला सांगतात जिचा बोध आपण या प्रसंगातून घ्यायला हवा.

श्रीगुरुंच्या वचनांवर 'ध्यान'च्या या पुढील शृंखलेसाठी, श्रीगुरुमाईनी मला 'चित्शक्ती विलास' या ग्रंथातील बाबांच्या वचनांवर केंद्रण करायला सांगितले आहे. श्रीगुरुमाईनी समजावून सांगितले की, इथे बाबा मानवशरीराच्या आणि मानवजीवनाच्या मूल्याविषयी आपल्याला जे सांगत आहेत, ते लोकांनी समजून घेणे अत्यावश्यक आहे. या जगात अधिकांश वेळी मानवजीवनाला मूल्यहीन समजले जाते. दररोजच, लोक मृत्युमुखी पडत आहेत—युद्धांमध्ये, रोगराईमुळे, दुष्काळांमुळे, नैसर्गिक आपत्तींमुळे, आणि अशाच प्रकारच्या इतर दुःखद घटनांमुळे. जसे की, मी याआधीही लिहिले आहे, आपल्या आवतीभोवती एवढ्या मोठ्या प्रमाणात, सतत व निर्दयपणे मृत्यू होत असल्याचे पाहून, त्याप्रति भावनाशून्य होणे जवळजवळ स्वाभाविकच असल्यासारखे वाटू लागते. असे विशेषतः कदाचित तेव्हा घडते, जेव्हा हे मृत्यू आपल्यापासून दूरचे आहेत असे वाटते, आणि असे वाटते की, या मृत्यूंशी आपला काहीही संबंध नाही—म्हणजे जेव्हा आपल्या परिचितांवर अथवा आपल्या निकटच्या समाजावर त्या मृत्यूंचा थेट परिणाम होत नाही, तेव्हा असे जाणवते की, ते मृत्यू आपल्यापासून दूरवर आहेत.

माझ्या मते, आपल्याला जर मृत्यूची इतकी सवय झाली, तर जे घडू शकते, ते म्हणजे, आपल्या दृष्टिकोणातून जगण्याविषयीची चमकदेखील काही अंशी कमी होते. स्पष्टपणे सांगायचे झाल्यास, जेव्हा अशा प्रकारे *अतिशय मोठ्या प्रमाणात* मृत्यू होतात, ते जर इतक्या सामान्यपणे झाले नसते, तर आपल्याला ते धक्कादायकच वाटले असते आणि याचाच परिणाम म्हणून आपल्या नजरेत जीवनाची ओढ, जीवनाचे तेजदेखील कुठेतरी हरवून जाते. मला माहित आहे की, हे विरोधाभासी वाटते. परंतु, माझा असा ठाम विचार आहे की, आपण जर काही प्रमाणात हे मान्य केले की, जग हे असेच चालते, तर आपल्यात एक प्रकारचा दैववादी दृष्टिकोण रुजू शकतो म्हणजे आपल्यामध्ये अशी भावना येऊ लागते की, हे तर अटळ आहे, हेच विधिलिखित आहे—की इतर लोक मृत्यू पावतात, आपलासुद्धा मृत्यू होईल, आपण सर्वजण तर केवळ एक आकडा आहोत, वाट पाहत आहोत की, जेव्हा बोलावणे येईल, तेव्हा आपल्यालादेखील जावे लागेल. कदाचित जीवनाकडे पाहण्याचा आपला दृष्टिकोण अनादराच्या भावनेचा बनेल—म्हणजे आपल्या मनात असा विचारदेखील येणार नाही की, आपण स्वतःशी कसे वागतो आहोत आणि इतरांशी आपली वागणूक कशी आहे. तो एक अव्यक्त प्रश्न, तो प्रश्न जो आपल्या चेतन मनाच्या अथवा जाणीवेच्या अगदी खाली खदखदतो आहे, आणि तो प्रश्न आहे : “या सगळ्याचे महत्त्व तरी काय?”

श्रीगुरुंच्या शिकवणी इतक्या शक्तिशाली असण्याचे एक कारण हे आहे की, आपण जेव्हा या शिकवणीसमवेत कार्य करतो, आपण जेव्हा अतिशय चिकाटीने आणि काळजीपूर्वक त्यांच्यावर

चिंतनमनन करतो, तेव्हा आपण या प्रश्नाच्या उत्तरापर्यंत पोहोचू शकतो. आपण ते उत्तर अनुभवू शकतो. जीवनाला महत्त्व आहे, जीवन खरोखरच मोलाचे आहे. आपल्याला हे स्वतःच्या अंतरी माहीत असते. जीवन बहुमूल्य आहे. असे का आहे, याची अनेकानेक कारणे आपल्याला सांगता येतील.

‘ध्याना’ची पुढील शृंखला ही मागच्या शृंखलांपेक्षा थोडीशी वेगळी असेल. त्याविषयी एक गोष्ट ही आहे की, मी बाबांच्या शब्दांवर केंद्रण करणार आहे. त्याबरोबरच, यावेळी, माझे चिंतनबिंदू मी थोडे अधिक . . . संक्षिप्तपणे . . . व्यक्त करेन. मी आधी सांगितले आहे की, ‘श्रीगुरुमाईच्या वचनांवर ध्यान’च्या संदर्भात तुम्ही जे विचार व अनुभव सांगितले आहेत, त्यांमध्ये झळकणाऱ्या तुमच्या अंतर्दृष्टी किती गहन व अद्भुत आहेत. ते वाचून हे अगदी स्पष्ट होते की, श्रीगुरुंच्या वचनांवर आणि त्या वचनांशी निगडित जे विचार व प्रश्न मी आतापर्यंत तुमच्यासमक्ष प्रस्तुत केले, त्यांवर तुम्ही अतिशय सखोलतेने चिंतनमनन करत आला आहात. आपले ‘डिजिटल साधना सर्कल’ हे एक अतिशय समृद्ध स्रोत बनले आहे, जिथून आपल्याला विपुल प्रमाणात प्रेरणा मिळते व आपल्याला शिकण्याच्या भरपूर संधी मिळतात—माझ्यासाठी तर निश्चितच असेच आहे आणि मला आशा आहे की, तुमच्या बाबतीतही तसेच असेल.

म्हणूनच, या महिन्यात मी हे एक प्रकारे तुम्हाला सुपुर्द करते आहे. अर्थातच, मी माझे काही विचार नक्कीच सांगेन. मी स्वतःला जे प्रश्न विचारते आहे, त्या प्रश्नांवर विचार करण्यासाठी मी तुम्हाला आमंत्रितदेखील करेन. पण तुमचे विचार हे केंद्रस्थानी असावेत याविषयी मला अधिक उत्सुकता आहे—आणि या प्रक्रियेत आपण सर्वजण एकत्रपणे पुन्हा हे जाणून घेऊ या की, बाबांनी हे शब्द लिहून पत्रासहूनही अधिक वर्षांचा काळ जरी लोटला असला, तरी त्यांचे हे शब्द आजदेखील किती चैतन्यमय आणि समर्पक आहेत.

‘स्वामी मुक्तानंदांच्या वचनांवर ध्यान’ची शृंखला संपूर्ण एप्रिल महिन्यादरम्यान सिद्धयोग मार्गाच्या वेबसाइटवर, अनेक भागांमध्ये पोस्ट केली जाईल. मला खातरी आहे की, तुम्ही माझ्या या मताशी सहमत असाल की, वसंत ऋतूचे स्वागत करण्याची व मे महिन्यात बाबांच्या जन्मदिवस महिन्याच्या आपल्या महोत्सवाकडे वाटचाल करण्याची ही किती उत्कृष्ट व साजेशी पद्धत आहे.

